

DFG

532

K problematike bytovej kultúry koncom stredoveku na Slovensku

EVA TORANOVÁ

Výrobkami stredovekých remeselníkov i umeleckých remeselníkov boli — popri dielach určených na sakrálnu-liturgické účely — aj predmety, ktorými človek stredoveku dotváral svoje prostredie, ktoré potreboval a používal v každodennom živote, i také, ktoré mu skrášľovali a spríjemňovali sviatočné chvíle. Obmedzenú životnosť týchto artefaktov determinovala — v porovnaní s ich analógiami tvoriacimi súčasť chrámového vybavenia — výrazná funkčná úžitkovosť.

Keďže zachované hmotné pamiatky sú východiskovou bázou pre hodnotenie umeleckoremeselnej aktivity stredoveku, prioritou tvorby sa mimovoľne zvykne prisudzovať pamiatkam náboženského kultu a význam profánnej oblasti sa javí ako irelevantná. Objektívnejšia interpretácia preto predpokladá voľbu takých foriem a metód výskumu, ktoré — pri konštatovaní absencie hmotných pamiatok — hľadajú zdroje adekvátnej výpovednej hodnoty. Tam, kde postrádame historický artefakt, sa výlučným cieľom bádateľského úsilia stáva heuristika archívnych prameňov. Informačná kapacita dobových testamentov, inventárnych súpisov či zoznamov pozostalostí v konfrontácii s dokumentárnou výpoveďou gotických tabuľových malieb napríklad dotvára obraz o životnom prostredí stredovekého meštana, o jeho bytovej kultúre, odievaní i stolovaní a zároveň je zdrojom poznatkov o tej oblasti činnosti stredovekého remeselníka, ktorej výsledkom je profánny artefakt.

Pre naše pozorovanie sme si zvolili dva — svojím obsahom i charakterom — rozdielne písomné pramene: 1. pozostalosť zámožného bratislavského pekára Tomáša Zellera¹ z roku 1506² a 2. súpis hnutelného inventára kremnického Kammerhofu — komorného dvora z rokov 1541 a 1548.³ Brati-

slavská pozostalosť je pre nás reprezentatívnou ukážkou domu resp. domácnosti bohatého meštana na konci stredoveku. Naopak, interiéry Kammerhofu neslúžili rodinnému životu, charakterizujú ich preto odlišné znaky, ktoré podmienilo dvojaké účelové využitie budovy mincovne.⁴

Predpokladáme, že časové rozpätie, v rámci ktorého tieto doklady vznikli, nemá zásadný vplyv na charakter či typové bohatstvo dobového mobiliáru, nakoľko hodnotnejšie kusy bytového zariadenia, napr. truhly a posteľe, strieborný a cínový riad neslúžili iba jednej generácii. Bývali v stredoveku predmetom testamentov pravidelne, čo dosvedčuje dlhšiu dobu ich funkčného využitia.

Pozostalosť pekára Zellera zostavili pri príležitosti delenia majetku medzi jeho dedičmi — úradného konania, ktoré neraz prebiehalo i niekoľko rokov. Po formálnej i obsahovej stránke sa preto súpis Zellerovej pozostalosti podobá dobovým testamentom; napísali ho podľa zaužívanej schémy a pozornosť v nej venovali cennostiam.⁵ Napriek tomu sa dozvedáme vzácne informácie aj o Zellеровom dome, ktorý mal — podobne ako výstavnejšie meštianske domy v centre mesta — niekoľko obytných miestností a pivnicu.⁶ Súpis nás bližšie oboznamuje s rôznymi priestorami meštianskeho domu: s izbami⁷ (stubn khomod,⁸ kleyn stubn) a komorami⁹ napr. komoru pri izba (stubn kammer), so sklodom pri tejto komore (qewelb¹⁰ nebn der selbn kammer), s komorou nad bránou (kammer obndem Thor), so sklodom potravín (speis kammer), s výčapom (Schenkstubb), s mašťalou a pivnicou (hauskeller).

V prvej zo spomínaných izieb (stubn khomod) sa spomína veľká posteľ; mala bežné vybavenie — tri spodné periny, tri veľké a tri malé podušky a peri-